

GEERT VANPAEMEL, MARK DEREZ & JO TOLLEBEEK (ed.)

Album van een wetenschappelijke wereld. De Leuvense universiteit omstreeks 1900

Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2012, 228 p.

In 2007 werd aan het Leuvense Universiteitsarchief een fotoalbum geschonken. Het was beletterd met de woorden “*Album*” en “*Université catholique de Louvain*” en gehuld in een kalfsleideren band. Het bleek achtenzeventig platen te omsluiten met opnames van de universiteit, kort voor 1900 gemaakt door de Leuvense fotograaf Edouard Morren.

Wel meer universiteiten beschikken over negentiende-eeuwse beelden van hun laboratoria en gebouwen; maar zelden komen ze integraal gebundeld en zijn ze tot stand gekomen tijdens een unieke reportage. Dit *Album*, uitgegeven door een team historici van de onderzoekseenheid Cultuurgeschiedenis na 1750 en het Universiteitsarchief, biedt aldus een fotografische synthese van een universiteit die eerder uitzonderlijk is.

De uitgave van het album past in een herwaardering van het academisch erfgoed. In tentoonstellingen, tijdens Erfgoeddagen en door middel van publicaties wordt dit erfgoed de laatste jaren bekendgemaakt, terwijl op beleidsniveau een Vlaams Interuniversitair Platform Academisch Erfgoed tot stand is gekomen. Een van de redacteurs, Geert Vanpaemel, is voorzitter van de Commissie Academisch Erfgoed van de KU Leuven. Bijvoorbeeld rond de etnografische collectie kwam er reeds de tentoonstelling *Mayombe* in M, over de collectie experimentele psychologie maakte Marleen Brock een mooie studie. Nu is er dit *Album*.

De meerderheid van Edouard Morrens foto's bevatten zichten op de Leuvense laboratoria en auditoria. Meestal zijn het ook binnenzichten. Daarnaast fotografeerde Morren de Universiteitshallen, met bibliotheek, rectoriskabinet en senaatskamer, de botanische tuin, het anatomisch theater en de universiteitsmusea. Het *Album* legt het universitaire landschap vast op een interessant moment. Omstreeks 1900 was de pioniersfase van de laboratoriumwetenschap voorbij en beschikte de universiteit over een vrij aanzienlijke onderzoeksinfrastructuur. De kruisbeelden die in de lokalen hangen, de figuren in soutane die de instrumenten manipuleren, tonen een katholieke instelling die zich op zelfbewuste wijze de moderne wetenschap heeft eigen gemaakt. Maar van *big science* was nog geen sprake. De magie van het laboratorium was nog intact.

De aantrekkingskracht die Edouard Morrens foto's honderd jaar later nog steeds bezitten, houdt verband met deze magie, met de rituelen van de wetenschap die er getoond worden, met nieuwsgierigheid naar de plaats waar wetenschap verwekt wordt. Vaak fotografeert Morren het laboratorium als een stilleven, met de toestellen en instrumenten uitgestald, zonder menselijke aanwezigheid. Het roept een spanning op: men weet dat in deze ruimte studenten opgeleid werden en professoren onderzoek verrichtten, maar de invulling van het laboratoriumleven wordt overgelaten aan de verbeelding. Als er studenten werkzaam zijn, altijd mannen in kostuum, voeren ze handelingen uit die onbegrijpelijk lijken. Op andere beelden toont Morren een glimp van het lugubere karakter van de experimentele wetenschap. In het Bacteriologisch Instituut ligt een wit konijn vastgespeld op een dissectietafel, als een

achteloos detail. De buizen in het Anatomisch Theater dienen om de geur van ontbindende lichamen te filteren, vertelt Kaat Wils in een foto-essay. In de snijzaal van het Anatomisch Instituut staan strakgespannen witte tafels, klaar voor gebruik.

Het gedicht *La Recherche*, in 1895 door Emile Verhaeren geschreven, geeft uitdrukking aan de laat negentiende-eeuwse fascinatie voor de moderne wetenschap die dit *Album* in beeld brengt. Verhaeren beschrijft er in poëtische vorm "*la maison de la science*" en vat het werk van de wetenschap in verzen, het subtiële manipuleren van de instrumenten, de kleurschittering van de poeders en flacons. Hij heeft het over de concentratie die in de laboratoria heerst, tijdens de zoektocht naar de geheimen van de materie. Die concentratie vinden we ook in de beelden van Edouard Morren. De wetenschap die de fotograaf ons toont, is niet bedrijvig, noch bruisend: er heerst stilte en wijding, de sfeer van een geduldig, repetitief zoeken. *Slow science* heerst.

Aan dit beeld wordt bijgedragen door de sobere inrichting van de laboratoria en auditoria, ze zijn gevuld met houten tafels en kasten zonder ornament. Eenvoud en functionaliteit blijken de codewoorden van het Leuvense patrimonium – 'armtierig', noemen de bezorgers het zelfs. Als vrije universiteit leefde Leuven op de middelen van het kerkelijke mecenaat. Toch geeft dit *Album* de indruk dat soberheid meer dan een financieel gevolg was. Zittend op de houten banken, kijkend naar de kale muren, zoals in het ronduit naargeestige auditorium van de Rechten, kon het de studenten ook waarden en idealen inprenten. Het gaf in algemener opzicht vorm aan een bepaalde universitaire

identiteit, al die gestrengde lokalen, met hun kruisbeelden, soms enkele portretten, wat didactische wandplaten en bordmateriaal. In Leuven bedreef men geen wetenschap in tempels en paleizen zeggen de beelden, zo schrijft Jo Tollebeek bij Edouard Morrens foto van het Maria-Theresiacollege. Er heerste geen verhevenheid, maar de stemming van een pensionaat.

Aldus draagt dit *Album* bij tot een beter inzicht in de universiteitsarchitectuur, met name van de binnenkant van de gebouwen, en geeft het een indruk van de kloosterachtige sfeer van het negentiende-eeuwse Leuven. Wetenschapshistorici vinden er instructies over de inrichting en werking van universiteitslaboratoria. Truus van Bosstraeten kan bijvoorbeeld de farmaceutische praktijk reconstrueren aan de hand van Edouard Morrens opname van de universitaire apotheek. In de verschillende binnenzichten van het Carnoy-Instituut ziet ze hoe de onderwijs- en onderzoeksactiviteiten er weerspiegeld worden in de ruimtelijke indeling. Het *laboratory life* krijgt een zichtbare vorm in deze foto's, ze ontsluiten – voor een deel – de praktijk van het wetenschappelijke onderzoek. Ze tonen de materiële ruimte waarin het onderzoek plaatsvond. Opvallend is bijvoorbeeld de aandacht voor lichtinval en de voorzichtige intrede van het moderne comfort, met water- en gasleidingen en nieuwe verlichtings-systemen.

Bepaalde foto's dragen een grote historische waarde, omdat ze een wereld tonen die na 1914 zou verdwijnen. Dat geldt onder andere voor de Universiteitshallen. Edouard Morren geeft er inkijk in de plaatsen van de macht: het rectorale kabinet en de kamer

waar de academische senaat vergaderde. Men kan zich opnieuw een voorstelling maken van de materiële omgeving, ditmaal van het universitaire beleid. Hoge ruimtes, met enkele portretten en bustes; een sobere inkleding, een armstoel en schrijfflessenaar voor de rector, een bel om de vergadering te beginnen. Wie voortaan de rectorale briefwisseling of de verslagen van de senaat leest, weet in welke omgeving ze gecreëerd zijn.

Voor de Leuvense universiteit fungeert dit fotoalbum als een achteruitkijkspiegel : men kan zien waar men vandaan komt, en dat het van ver is. Voor historici geeft het een inkijk in de *lieux de savoir* van de negentiende-eeuwse universiteit. De essays geven context, er is een plattegrond opgenomen, al bladerend door het album wandelt men door een universiteit die er ten dele nog is, ten dele niet meer. De laatste foto van het album betreft het laboratorium van de Brouwerijschool. Het boek eindigt aldus met tientallen en tientallen flesjes en bokalen dienstig voor het bieronderzoek, daar waar het begint met een beeld van de Universiteitshal. Zo is de cirkel rond.

Ruben Mantels